

o'ylashlari haqida ehtiyot bo'lishsa, ular haqiqatan ham o'qitish va o'rganishni yaxshilashga yordam beradigan tadqiqotlarni amalga oshirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Smith J. (2019). Pedagogical Discourse Analysis: Theory and Practice. Educational Communication Journal, 15(2), 45-58.
2. Johnson L., Lee, S. (2020). Understanding Classroom Communication: A Sociocultural Approach. Teaching and Learning Quarterly, 8(4), 301-315.
3. Brown A. (2018). Critical Discourse Analysis in Education: Uncovering Power Dynamics in the Classroom. Language and Education Review, 22(3), 189-204.
4. Garcia M. (2017). Sociocultural Influences on Pedagogical Discourse: Implications for Inclusive Education. Journal of Diversity in Education, 12 (1), 67-79.
5. Wang H., Patel R. (2021). Ethical Considerations in Pedagogical Discourse Analysis: Best Practices and Guidelines. Educational Research Ethics Quarterly, 5(3), 112-125.
6. Anderson K. (2019). Conversation Analysis in Educational Settings: Understanding Classroom Interactions. Communication Studies Journal, 14(3), 201-215.
7. Educational Discourse Association. (2016). Handbook of Pedagogical Discourse Analysis. New York: Academic Press.

ERTA YOSHDA TIL O'RGANISHNING IJTIMOIY AFZALLIKLARI

Husnida ORIPOVA

*O'zbekiston davlat jahon tillari
universiteti, stajyor o'qituvchi*

Annotatsiya: Ushbu maqola yosh davrlarda chet tilini o'rganishni ahamiyatini va ijtimoiy hayotga bo'lgan ta'sirini ko'rib chiqadi hamda yosh davrlarda chet tilini o'rganishni qay darajada ketishini to'liq misollar ochib beradi. Bundan tashqari, bir tilda va ikki tilda muloqot qiluvchilar o'rtasidagi farqni keng miqyosida ochib beradi va bir va ikki tilda muloqot qiluvchilarnidagi o'zaro farqni haqiqiy hayotga bog'langan misollar bilan ko'rsatib beradi..

Kalit so'zlar: tanqidiy davr, imkoniyatlar oynasi, intuitiv, gipoteza, bilingualism.

Bir vaqtning o'zida chet tilini o'rganish imkoniyatiga ega bo'lgan bolalar boshqa madaniyatlarga ta'sir qilishlari sababli adabiyot, musiqa yoki san'at kabi ko'plab madaniy namunalarga ega bo'lish imkoniyatiga ega. Qo'shiqlar, o'yinlar, bolalar

qo'shiqlari va bolalar bilan tabiiy suhbatdan foydalangan holda ikkinchi tilni ona tili kabi joriy qilish tavsiya etiladi. Qiziqarli elementlarsiz tilni o'rganish deyarli mumkin emas. O'rganish qiziqarli yoki hissiy bo'lsa, osonroq bo'ladi, chunki miya sopi, ba'zan sudraluvchilarning miyasi deb ataladi, tanamizning ko'p ixtiyoriy funksiyalarini boshqaradi, masalan. nafas olish (Adžija Sindik 2014, 52-bet). Til o'rganish barcha yoshdagilar uchun boyituvchi tajriba bo'lsa-da, ayniqsa bolalar sarguzashtdan eng ko'p foyda olishadi. Bolalar doimo yangi narsalarni kashf etadilar va o'rganishga harakat qilishadi. Ular eng yaxshi til o'rganuvchilar hisoblanadi. Tilshunoslik professori doktor Kurtisning so'zlariga ko'ra, bolalar bir vaqtning o'zida tizimli va muntazam eshitish imkonini beradigan darajada ko'p og'zaki tillarni o'rganishlari mumkin. Bolalar faqat bu qobiliyatga ega bo'lib qolmay va ular bir vaqtning o'zida bir nechta tillarni rivojlantirishlari mumkin. Bu intellektual o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biz afzalliklarni quyidagicha sanab o'tishimiz mumkin:

- Bolaning aqliy rivojlanishini boyitadi va kuchaytiradi
- Bu o'quvchilarda fikrlashda ko'proq moslashuvchanlikni qoldiradi
- Bolaning ona tilini tushunishini yaxshilaydi

Bolaga odamlar bilan muloqot qilish qobiliyatini berish, aks holda u bilish imkoniyatiga ega bo'lmaydi, boshqa madaniyatlar uchun eshikni ochadi va bolaga boshqa mamlakatlardan kelgan odamlarni tushunish va qadrlashiga yordam beradi, boshqa tilni bilish ko'plab sohalarda ish imkoniyatlarini oshiradi. dunyoning istalgan nuqtasida tug'ilgan, har qanday irqiy, geografik, ijtimoiy yoki iqtisodiy merosga ega bo'lgan bola o'zi ta'sir qiladigan har qanday tilni o'rganishga qodir" (Fromkin, Rodman va Xyams, 2003, 27-bet). Yosh miya tabiatan moslashuvchan va tilni tabiiy ravishda o'zlashtirish uchun o'ziga xos tarzda tuzilishga ega. Bolalar yurishni o'rganganidek, ona tiliga o'xshash ravonlikni osongina olishlari mumkin, ammo kattalar aniq grammatik qoidalarni o'rganib, belgilangan birinchi til tizimi orqali o'rganishadi. Erta bolalik - tilni o'zlashtirish uchun eng yaxshi vaqt. Ikki tillilikning (bilingualism) bolalarga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bir nechta tillarga ta'sir qilish miya mushaklarini chayqash va ularni rivojlantirishning ajoyib usuli hisoblanadi. Bu erda aslida ikki tillilik

atamasini (bilingualism) tushuntirish mumkin. Bu atama ikki tildan foydalanadigan alohida ma'ruzachi, ikki til ishlatiladigan ma'ruzachilar jamoasi yoki turli tillarda so'zlashuvchilar o'rtasidagi hodisaga ishora qilishi mumkin. Agar bolalar boshlang'ich maktab yillarida ikki yoki undan ortiq tilda o'z qobiliyatlarini rivojlantirishda davom etsalar, ular tilni chuqurroq tushunishadi. Ular tilni qayta ishlash bo'yicha ko'proq amaliyotga ega bo'lishadi, ayniqsa ular ikkalasida ham savodxonlikni rivojlantirsa va ular ikki tilning voqelikni tartibga solish usullarini solishtirish va solishtirishga qodir. Bugungi kunda ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalar ikki xil tilda ma'lumotlarni qayta ishlash tufayli fikrlashda ko'proq moslashuvchanlikni rivojlantirishlari mumkin. Shuning uchun ikki tillilik bizga erta yoshda til o'rganishning ahamiyati va foydaliligini ko'rsatadi. Braun (1994: 56-58) fikriga ko'ra, o'quvchining nutq mushaklarining rivojlanishi mahalliy talaffuzga erishishda katta hissa qo'shadigan omil bo'lishi mumkin. Inson nutqi yuzlab muskullarni o'z ichiga olganligi sababli, bolalarning mushaklarining plastikligi katta yoshdagi o'quvchilarga nisbatan afzalliklarni beradi, chunki ko'pchilik buyuk sportchilar mashg'ulotlarni juda yoshligidan boshlaganlarida. Ingliz tilidagi "r" va "l" kabi murakkab tovushlar, odatda, plastiklik hali ham mavjud bo'lgan besh yoshda paydo bo'ladi. Aytishimiz mumkinki, bolalar alohida so'zlarni tushunishdan oldin aytilgan narsalarni tushunishlari mumkin, ular narsalarni tasavvur qilish qobiliyati juda yuqori. Halliwell (1992, p.12) shunday deydi: "Intonatsiya, imo-ishoralar, mimikalar, harakatlar va holatlar noma'lum so'zlar va ehtimol iboralar nimani anglatishini aniqlashga yordam beradi. Xabarni shu tarzda tushunib, ular tilni tushuna boshlaydilar. Keyingi hayotimizda barchamiz tilning o'zi haqidagi bilimimiz bilan bir qatorda bu birinchi tushunish manbasini saqlab qolamiz. U insoniy muloqotning asosiy qismi bo'lib qolmoqda". Shunday qilib, yuqoridagi barcha ma'lumotlarga ko'ra, erta yoshda til o'rganishning juda ko'p afzalliklari bor, yuqorida aytib o'tilganidek, yosh avlod tilni kattalarga qaraganda ancha oson o'rganishi mumkin. Hozirgi kunda yaxshi natijalarga erishish uchun chet tilida ta'limni erta boshlash kerak. Liddicoat tillarni o'rganishning muhim ta'lim natijalarini sanab o'tadi, bularning barchasi tobora o'zaro bog'liq bo'lgan dunyoda ishtirok etish talab qilinadigan talabalar ehtiyojlari uchun muhim ahamiyatga

ega: tilni bilish va boshqa odamlar bilan muloqotda foydalanish qobiliyati, boshqa guruh madaniyatini tushunish, o'z tili va madaniyatini boshqa til va madaniyat bilan taqqoslash orqali tushunish, ishtirokchilar o'rtasida umumiy til resurslari cheklangan kontekstlarda qanday muloqot qilishni bilish, madaniy chegaralar orqali qanday muloqot qilishni bilish.

Til deyarli barcha insoniy munosabatlarning markazidir. Odamlar o'zlarini guruhlash usullarida boshqalar bilan tanishish uchun tildan foydalanadilar. Xulq-atvori bilan ular jamiyat tuzumi va tuzilishini tashkil qiladi. Demak, til shaxsning qurilishidir. Aytishimiz mumkinki, bolaning rivojlanish bosqichlari bizga tilni o'rganish orqali bola ijtimoiy muhit va madaniy qadriyatlardan xabardor bo'la boshlaganini, shuning uchun u o'z jamiyatining o'ziga xos o'ziga xosligini qozonishini aniq ko'rsatmoqda. Kintana va Raytlar shunday ta'kidlaydilar: “Madaniy o'ziga xoslikni rivojlantirish nuqtai nazaridan, odatda, bu bosqichda bolalar irq va jinsni kontseptual tushunishdan jismoniy nuqtai nazardan ijtimoiy nuqtai nazarga, ijtimoiy-siyosiy kontekstning boshlang'ich tushunchalariga o'tishni boshlaydilar. qaysi madaniyat kelib chiqadi” (Tomas, Schwarzbaum, 2006, p.2). Eriksonning psixo-ijtimoiy rivojlanish bosqichlari rivojlanish va uning til va madaniyat bilan aloqasini tushunishga yordam beradi. Erikson bolalarning qanday ijtimoiylashgani va bu ularning shaxsiyatiga qanday ta'sir qilgani bilan qiziqdi.

Samarali o'qituvchi birinchidan, har bir o'qituvchi har bir ota-onaning o'z farzandiga nisbatan katta umidlari, asosli tashvishlari borligini yodda tutishi kerak. O'qituvchi bolalarini o'qituvchining qo'lga topshirgan ota-onalarning yordamchisi bo'lishi kerak. O'qituvchi ota-onalarning ishonchini rivojlantirishga yordam berishi kerak. Muxtasar qilib aytganda, yaxshi o'qituvchi talabalarga ko'p qiyin narsalarni juda oson hal qilish mumkinligini tushunishga yordam beradi. Barcha darslar talabaning ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda tuzilishi kerak. Penny, (1996, 284-bet) o'z kitobida shunday deydi: “Bola yoki kattalar kabi chet tilini bilish shart emas, sinfda o'rganishingizni o'ylab ko'ring va o'zingizning ajoyib o'qituvchingizni eslashga harakat qiling. siz yaxshi o'rgandingiz”. Yaxshi o'qituvchi har bir talaba o'rganishi va samarali bo'lishi mumkin bo'lgan, har bir talaba o'z fikrlari va his-tuyg'ularini baham ko'rish uchun o'zini xavfsiz his qiladigan muhitni yaratishga harakat qilishi kerak, bu muhitda

xato qilish o'rganish emas, balki o'rganish imkoniyati sifatida qaraladi. omadsizlik kabi his qilish imkoniyati. O'qituvchi ota-onalarning yordamchisi bo'lishi kerak. Uy va maktab ideal tarzda birgalikda samarali ishlashi va bir-birini qo'llab-quvvatlashi kerak. Agar o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar do'stona bo'lsa, bu allaqachon muvaffaqiyatning bir turi. Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchi faqat materiallarga e'tibor qaratsa, bu muvaffaqiyatli o'rgatish uchun yetarli bo'lmaydi. Demak, o'qituvchi bolalarning madaniy yoki ijtimoiy kelib chiqishi kabi ba'zi qadriyatlarni qadrlashi kerak. Shunday qilib, biz til o'rganishda o'qituvchi muhim rol o'ynaydi degan xulosaga kelishimiz mumkin. O'qituvchi darsni irqi, millati, yoshi va ijtimoiy kelib chiqishi kabi omillarni hisobga olgan holda juda tanlab olishi kerak, aks holda o'quvchilar qulay bo'lmaydi va dars muvaffaqiyatli va samarasiz bo'ladi. Tillarni bilmasdan turli madaniyatlarni o'rganish qiyin. Bundan tashqari, muhim jihatlardan biri shundaki, o'qituvchi talabaning madaniyatini bilishi kerak, shuningdek, bu tushunchani bilmaslik katta tushunmovchilikka olib keladi. Madaniy ongning ta'limning muhim omillaridan biri sifatida ko'rish kerak. Dana, Sheley va Sharonga ko'ra (1997, 630-bet). "O'qituvchilar irqdagi insoniy farqlarni hurmat qiladigan o'quv dasturlarini ishlab chiqishlari va amalga oshirishlari kerak, etnik kelib chiqishi, tili, dini, yoshi va jinsi ... O'quv dasturlari ko'p madaniyatli adabiyotlar va ko'plab meroslarni aks ettiruvchi materiallarni ham o'z ichiga olishi kerak". O'qituvchilar o'z o'quvchilarida o'zlik va madaniy merosidan faxrlanish tuyg'ularini shakllantirishi, ularni bir-birini hurmat qilishga o'rgatishi kerak. Ota-onalardan keyin o'qituvchilar juda muhim rol o'ynaydi. Ular modellarni yaratish, ularga kelajakda ayniqsa yosh avlod amal qiladi. Pedagoglar, shuningdek, o'quvchilarni tarixiy va ijtimoiy kelib chiqishiga qaramay, bir-biri bilan ijobiy insoniy munosabatda bo'lishga undashlari kerak. Madaniyatni o'rganish bizni hamisha madaniyatimizni o'rganishga olib boradi. Bayram, Esarte-Sarries va Teylor (1991, 8-bet) ta'kidlaydilar: "Ikkinchidan, til o'rgatish o'quvchilarning o'rganishi mumkin bo'lgan o'rganish tajribasidan biridir va idroklari va munosabatlariga ta'sir qiladi". Albatta, chet tilini o'qitish madaniyatlararo. Sinfga chet tilini olib kirish o'quvchilarni o'z dunyosidan mutlaqo boshqacha dunyo bilan bog'lashni anglatadi.

O'qituvchilar bir nechta madaniyatlararo kompetensiyalar va strategiyalarga ega bo'lishi kerak. Ular o'z o'quvchilariga tushunmovchilik yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muloqot darajalari bilan tanishishlari, ular ma'noni muhokama qilishlari va tushunmovchiliklarni hal qilishlari uchun foydali bo'lishi kerak. Fantini (1991, 118-bet) shunday deydi: "Boshqa dunyoqarashga kirish, umid qilamanki, odamlarda odamlarning xilma-xilligi va boyligini qadrlashiga yordam beradi".

Demak, har qanday holatda ham til o'rganish madaniyatni o'rganish demakdir. Madaniyatdan mustaqil inson tabiati yo'q. Har bir so'z yoki taqlid madaniy qadriyatlarimiz va an'analarimiz bilan to'ldiriladi. Qiqacha bayon qiladigan bo'lsak, biz kimningdir kelib chiqishi va madaniyatini mehmon qilishimiz mumkin.

Chet tilini o'rganishning ko'plab afzalliklari bor. Boshqa tilni bilish shaxsiy hayotimizni boyitadi va bizga ko'plab yangi imkoniyatlar beradi, chunki biz boshqa madaniyat va millat vakillari bilan muloqot qilishimiz va aloqa o'rnatishimiz mumkin. Hech shubha yo'qki, biz buyuk o'zgarishlar davrida yashayapmiz. Hozirgi kunda chet tillarini o'rganish muhim omillardan biriga aylanib bormoqda. Korxonalar va kasblar bir nechta tillarni biladigan xodimlarni qidiradi. Ish beruvchilar o'z xodimlarining madaniyatlararo malakali bo'lishini xohlashadi. Demak, til madaniyatni o'zgartirishda qo'llaniladigan vositadir, deyishimiz mumkin. Tildan o'zimiznikilarni o'rganish yoki yangi madaniyatlarni kashf qilishda ham foydalanish mumkin. Til bizga yangi turmush tarzi va yangi madaniyatlarning naqshlari bilan shug'ullanishimizga yordam beradi, bu erda biz dunyoning juda uzoq va turli nuqtalaridan kelgan odam bilan muloqot qilishimiz mumkin, bu bizning hayotimizni rang-barang va boy qiladi. Uning madaniyati orqali boshqa madaniyatga ta'sir qilish bizni g'oyalar, urf-odatlar va odatlarning yangi sohalari bilan tanishtiradi. Bu bizga ergashishimizga yordam beradi xalqaro tadbirlarni tushunish, bizni mamlakatimiz va dunyoning bilimdon va mas'uliyatli fuqarosi qilish uchun istiqbollarimizni ochib beradi. Yangi madaniyatlarni amalga oshirish almashinuv, hamkorlik va o'zaro manfaatlar uchun yaxshi imkoniyatlar yaratadi. Til xalq tarixi va an'analarini saqlaydigan til orqali etnik va madaniy qadriyatlar qanchalik farq qilishini tasavvur qila olmaymiz.

Xulosa qiladigan bo'lsak, tilni yosh davrlarda o'rganish bolaning aqliy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi, va bu o'z navbatida bir tilda muloqat qiladigan bolalarga nisbatan aqliy jihatdan ustunlik beradi. Qisqacha qilib bayon qiladigan bo'lsak, yosh davrlarda til o'rganish bu xorijiy tillarni o'rganishni tezlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Fernandez, Sue (2008). Melburn Universitetining Ko'p tillilik va madaniyatlararo muloqot bo'yicha tadqiqot bo'limi ingliz tilidan boshqa tillarni o'qitish va o'rganish (LOTE). Victoria Schools Paper, № 14 1-2 fevral.
2. Brown, H. Douglas (1994). "Til o'rganish va o'qitish tamoyillari" Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall Regents.
3. Tomas, Anita Jons (2006). Madaniyat va shaxs: maslahatchilar va Shvarbzaum uchun hayot hikoyalari. Sara: SAGE terapevtlari.
4. Kim, Li Su (2003). Ko'p madaniyatli dunyoda bir nechta o'ziga xosliklar: Malayziya nuqtai nazari. "Til, o'zlik va ta'lim" jurnali, 12-jild, № 3, 137- 158-betlar.
5. Norton, Bonny (1997). Til va ingliz tilining identifikatori. TESOL Quarterly, Vol. 31-son, 3-son, 409-427-betlar.
6. Schecter, Sandar R, Bayley, Robert (2002). Til madaniy amaliyot sifatida Mexicanos en al Notre awrence Erlbraum Associates. Nyu-Jersi: Mahwa nashriyoti.
7. Gibson Kari (2004). Tildan foydalanish afsonalari va ikki tilli ishchilarning shaxsiyatini birxillashtirish. Journal of Second Language Studies, jild. 22 No 2, 1-60.
8. Penni, Ur (1986). Til o'rgatish kursi: amaliyot va nazariya. Kembrij universiteti matbuoti.
9. Pao, Dana, L, Vong, Shelley, D, Teuben-Rowe Sharon (1997). "Aralash - kattalar uchun shaxsiyatni shakllantirish - meros va uning oqibatlarini"
10. Pedagoglar. TESOL choraklik, 31-jild, No3, 622-631-bet
11. Baram Maykl, Esarte-Sarries, Veronika, Teylor, Syuzan (1991). Madaniyatshunoslik va til o'rganish, tadqiqot hisoboti Klivdon. Filadelfiya:
12. Eldorjon Y. Shermatov (2023). Principles of teaching a foreign language to journalism students using LMS. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 3(04), 7–12. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/eijmrms/article/view/23042>
13. Shermatov, Eldor Yovmiddinovich. Specific training of professional vocabulary of the English language for students of journalism. Theoretical & Applied Science 9 (2020): 467-470.